

By, marsk og geest

By, marsk og geest 16

Kulturhistorisk årbog for Ribe-egnen

Udgivet af Ribe Byhistoriske Arkiv & Den antikvariske Samling i Ribe

Forlaget Liljebjerget

2004

Redaktion: Mette Højmark Jensen, Jakob Kieffer-Olsen (ansv.),
Susanne Benthien, Claus Feveile,
Lars Hammer, Karen Margrethe Melbye,
Søren Mulvad og Lilian Skønager

Lay-out: Lars Hammer

Tryk: Winds Bogtrykkeri A/S, Haderslev

©: 2004 Forlaget Liljebjerget

Liljebjerget er navnet på Den anti-
kvariske Samling i Ribes forlag.
Det blev oprettet i 1997 til minde
om og med testamentariske midler
fra Ellen og Christian Almhede.

Forlagets navn rækker tilbage til
Anders Sørensen Vedel. Han udgav
i årene 1591-92 otte bøger, der var
"Prentet paa Liliebierget udi Ribe".
Om disse bogudgivelser og trykke-
riet se "By, marsk og geest 10" 1998.

ISBN 87-89827-38-4

ISSN 0905-5649

Bindets baggrundsillustration: Videnskabernes Selskabs Kort, 1811.
Om dette kort, se "By, marsk og geest 13" 2001, s. 37-50.

Illustrationer på forsiden: Bredeslippe 2004. Bredeslippe 1917, se s. 60.

Illustrationer på bagsiden, se s. 12 og 21.

Indhold

Annette Frölich	
Middelalderlige lægeinstrumenter fra Ribe	5
<i>Medieval medical instruments from Ribe</i>	17
Uwe Dall	
Spejderhytten i Tange – et gammelt hus, dets historie og mennesker	19
<i>The Scout Hut in Tange – an old house, its story and people</i>	28
Camilla Løntoft Nybye	
Christian Giørtz' bomuldsvæveri – den første bygningskonstruktion i Danmark med brug af støbejernssøjler	29
<i>The textile factory of Christian Giørtz – the first cast-iron building construction in Denmark</i>	37
Uwe Dall	
Hvem var Knuds mordere?	39
<i>Who were Knud's murderers?</i>	50
Erik Bjerre Fisker & Jakob Kieffer-Olsen	
Ribes brolagte gader	51
<i>Die Pflasterwege in Ribe</i>	67
Ribe Museumslaug	68

Spejderhytten i Tange

– et gammelt hus, dets historie og mennesker

Af Uwe Dall

I naturskønne omgivelser i Tange Bakker ligger et gammelt hus med en lang og bevæget historie. Efter i 1825 at være blevet knust af en af de værste stormfloder nogensinde i byens historie blev det opført igen stykke for stykke på dette sted. Siden har det i henved 200 år dannet ramme om mange forskellige menneskers tilværelse. Her levede en husmandsfamilie under trange kår. Senere har spejder- og vandrerlivet udfoldet sig i og om det. Under Anden Verdenskrig fordrev den tyske besættelsesmagt spejderne fra stedet, og i krigens slutning tjente huset som skjulested for desertører og modstandsfolk.

Udvendigt og indvendigt er der ligeledes sket mange forandringer med huset. Fra at være et øde og ensomt beliggende sted langt ude øst for Ribe, udgør hytten i dag – beliggende midt imellem Tange Plantage og Tange Bakker – et af centrene i byens største rekreative område, hvor mennesker og natur mødes, og et utal af fritidsaktiviteter finder sted.

Dortheas Hus

Lige øst for Tange Plantage på en af de mange indlandsklitter ligger et lille stråttækt bindingsværkshus opført af røde, uensartede mursten. Huset måler 14x6 m og var langt op i tiden forsynet med en gammel brugelig vippebrønd, der stod nord for bygningen.

Her boede Dorthea Elise Frandsen – kaldet Tea – i over 70 år. Hun blev født på stedet i 1855 og levede ugift og alene med sine husdyr. Huset rummede en beskeden stald med plads til en lille hest, seks får og en ko. Traditionen tro lå denne stald i husets østre ende, ligesom huset ligger “solret”, dvs. at gavlene vender mod øst og vest. Derved får man optimalt udbytte af sollyset.

Når Dorthea Frandsen med lange mellemrum havde ærinde i Ribe, spændte hun sin islænderhest for jumben og kørte ad den sandede vej med de dybe hjulspor til byen. Dorthea Frandsen var meget afholdt, og folk sendte ofte bud efter hendes hjælp ved sygdom, barsler, fester o. lign. Desuden karte-ede og spandt hun ulden fra egne og andres får.

“Hun kunne godt være lidt bange i tordenvejr,” fortæller Ellen Andersen, der er opvokset på gården, der ligger nordvest for Dorthea Frandsens ejendom¹. “Huset ligger jo så højt. Når det tordnede, kom hun gerne ned til os. Hvis der blev uvejr om natten, kunne vi kort efter det første tordenbrag se hendes lygte svinge i mørket ude på stien, og far gik hende da i møde.”

Da Dorthea Frandsen i 1926 i en alder af 71 år besluttede at flytte ind til byen, solgte hun sit hus i Tange for 1000,- kr. til spejderne, i hvis eje det stadig er.

Som flere andre kvinder i området hørte Dorthea Frandsen til de stille eksistenser, og hun var en af de mange frøkner i Tange. Arkitekt Harald Jacobsen, der ofte kom på stedet og har lavet flere tegninger og malerier af huset, karakteriserer hende sådan: “Hun var en høj dame, beskeden i påklædning og med tørklæde om sit lille hoved, små levende øjne, smil på læben og høj knirkende stemme.”

Ved sin død i 1929 testamenterede hun sin formue m.v. til en enke samt to gamle frøkner, med hvem hun livet igennem havde plejet omgang. Også Den antikvariske Samling betænkte hun med en testamentarisk gave i form af en “Rococo Dragkiste”. Dorthea Frandsen havde ved sin død sikret sig sit eftermæle, idet hun på Ribe Gl. Kirkegård havde købt et gravsted, som ikke måtte slettes før i år 2018. På graven står en beskeden marmorplade med et sort felt foroven, hvori ses et kors omgivet af vinløv. Teksten på pladen lyder: “Minde over Dorthea Frandsen, f. i Tange ved Ribe 12. Febr. 1855, d. 4. Janr. 1929.”

En dramatisk nat i 1825

Spejderhytten, som den kaldes i dag, har en meget dramatisk historie. Den 8. februar 1825 stod føl-

Fig. 1. Huset set fra syd omkring 1900. Alle personer er i søndagstøjet. Dorthea Frandsen ses med hvidt forklæde og hovedtørklæde. Billedet gengiver en afskedsituation. Manden med kufferten rækker Dorthea Frandsen hånden til farvel. Hun fatter på en beskyttende måde med begge hænder om hans hånd og lægger bekymret hovedet lidt på skrå. Personerne til venstre er landpost Jørgen Feddersen, Tange og hans hustru Maren. De havde to sønner, der omkring 1900 udvandrede til Amerika. Måske ser vi her på billedet en af dem på vej ud i den store verden. Foto: Ribe Byhistoriske Arkiv. B 2109.

The House seen from the south around 1900. All persons dressed in their Sunday best. Dorthea Frandsen is seen wearing a white apron and head-cloth. The persons to the left are the village postman Jørgen Feddersen, Tange and his wife Maren. They had two sons who immigrated to the USA around 1900. The photo might show one of them on his way out into the wide world.

gende at læse i Ribe Stifts-Tidende: “Ribe. Natten mellem den 3die og 4de Februar gik Vesterhavet atter over sine Bredder, og forarsagede en Over-svømmelse, som næppe nogen Nulevende har set Magen til. Her i Byen er der anrettet megen Ødelæggelse paa alle de Bygninger, som ligge Vandet nærmest. – En gammel Kone, som ikke vilde forlade sin Bopæl, fandtes druknet i sit Køkken. – En Stald blev aldeles nedskyllet, mange Kiøbmands-varer, meget Brændsel, Høe og Korn er deels bedærvet deels bortskyllet; Broer ere afkastede, og de ophøiede Veje nærmest Byen have lidt særdeles meget. Fra Landsbyerne langs med Kysten høres sørgelige Efterretninger. Flere Gaarde skulle være ruinerede, mangfoldige Kreaturer og nogle Mennesker druknede. Naar hertil lægges den Skade, som den nedlagte Vintersæd tager ved at overskylls med det salte Vand, saa er de lidte Tab ikke at beregne.”

Også i Tange By var ødelæggelserne omfattende, især gik det ud over en husmand ved navn Gregers Brorsen og hans familie. Han indrykkede få dage efter stormflodens hærgen en lille notits i Ribe Stifts-Tidende, hvori han appellerede om hjælp. Hans lille bønsskrift lød: “Natten mellem den 3die og 4de Februar indtraf det sørgelige Uheld for mig undertegnede ved den ualmindelig høje Vandflod, at mit Hus blev ganske ruineret og ødelagt af Bølgerne; og alt, hvad jeg ejede, blev bortskyllet i saadan Hast, at jeg næppe fik Tid til at redde mig med Kone og 5 umyndige Børn. Jeg beder, at goddædige Mennesker ville hjælpe mig.”

Gregers Brorsens hus lå dengang skråt over for Tangegård. Efter stormfloden samlede han de sørgelige rester af bygningen sammen og genopførte huset længere ude mod øst på en lille høj.

Dorthea Frandsen, som var barnebarn af Gregers Brorsen, har berettet følgende om den ulykke-

Fig. 2. Huset set fra nord omkring 1900 med Dorthea Frandsen i forgrunden. På nord- og østsiden ses de såkaldte arkensgab, dvs. luger, hvor hø og korn kunne forkes ind på loftet. Bemærk den intakte vippebrønd foran huset². Over jorden har brønden en brøndkarm. Hejseværket består af en brøndtveje med en tværliggende vippestang, der er fastgjort til brøndtvejen ved hjælp af en tværpind. Vippestangen har en kontravægt i den tykke ende og i den tynde ende et hængselsled til brøndstaget. For enden af brøndstaget sidder brøndkrogen med et lukketøj, som hindrer vandspanden i at falde af. Foto: ASR M8068.

The house seen from the north around 1900 with Dorthea Frandsen in the foreground. On the north and east side the so-called "arkensgab" is visible, e.g. an opening through which hay and grain crops could be pitched onto the loft. Notice the intact well with a counterpoised sweep in front of the house.

lige begivenhed: "Alt, hvad jeg ved om Stormfloden, ved jeg fra min Moder, som selv overværede den. – Det var om Natten mellem den 3. og 4. februar 1825, Kl. 9 Aften. Min Moder og hendes 4 mindre Søskende var gaaet i Seng, og min Bedstefar gik ud af Huset for at se, hvorledes Vandstanden var. Han saa straks, at det ikke kunde nytte at blive ret længe i Huset, da Vandet steg temmelig hurtigt. Han gik derfor ind i Stalden, tog noget Reb og førte Køerne og Faarene bort. Derefter gik han tilbage til Huset og fik min Moder og hendes Søskende op. Klokken var dengang 10¹/₂. Da alle var i Tøjjet, forlod de Huset, men maatte vade i iskoldt Vand til midt op paa Livet. Bølgerne med de svære Ismasser slog ind mod det lille Hus, som i løbet af Natten blev jævnet med Jorden. – Da Vandet senere faldt, blev Sten, Døre, Vinduesrammer o.lign. samlet sammen og ført herop, hvor saa dette Hus blev bygget. Alt Tøj og Bohave blev fundet langt herfra inde-frosset i Isen, som først tøede op langt henad i Foraaret³."

Stormfloden i 1825 var meget voldsom. På

stormflodssøjlen på Skibbroen i Ribe, der dog først er opsat o. 1920, angiver et bronzebånd vandstanden som den næsthøjeste, der nogensinde er målt, og på søjlen er afsat et mærke, der markerer 5,40. Denne højde angiver det antal meter over kote nul, der er det samme som Dansk Normal Nul, mens søjlens højeste mærke markerer stormflodshøjden i 1634 til 6,18 over Dansk Normal Nul⁴. Til sammenligning måltes vandstanden under orkanen i 1911 "kun" til 4,50. Alligevel huskes den som meget voldsom, og der fortælles endnu mange historier blandt byens borgere om dens hærgen.

Efter genopbygningen lå huset altså højt og stormomsust midt på en øde og bar hedeslette, som dengang strakte sig fra den nuværende jernbane til den nuværende skydebane. Den 14 ha store Tange Plantage vest for huset blev først anlagt i årene 1879-1896.

En ny tragedie rammer familien

Allerede to år senere i 1827 tilstødte der Gregers Brorsens familie en ny alvorlig ulykke. Denne

Fig. 3. Over køkkenildstedet i huset ses årstallet 1825. Foto: Uwe Dall, Ribe.

Above the kitchen fireplace the year 1825 is engraved.

gang ikke fremkaldt af elementernes rasen, men derimod af et menneskes afstumpethed og ondskab. Af brevene i den efterladte korrespondance fra skolekommissionen for Lustrup-Tved-Tange Kommune fremgår det, at Gregers Brorsen den 14. april 1827 indsendte denne klage til Directionen for Almue Skolerne paa Landet: "Omtrent 8 Dage før Paaske har Tveeds og Tanges Skolelærer Niels Laursen paa den grusomste Maade lemlæstet min Datter Karen. Ikke for uartig Opførsel, men derimod skal hun ved Udenadslæsning have manglet nogle Ord, det opbragte Læreren til at sætte Barnet ind i en ved Skolestuen værende Bageovn, hvorved hun brækkede Ryggen." Karen, hvis navn kan findes i eksamenslisterne, var på dette tidspunkt 8 år. Tange Skole lå øst for Tangegård i dennes bagehus.

I klagen anmodede Gregers Brorsen direktionen om, at læreren måtte blive pålagt at betale regningen til både lægen og apotekeren, og at lærerens løn til Mikkelsdag ville blive tilbageholdt til dette formål. I skrivelsen nævner han desuden flere eksempler på lærerens stærke sind og slutter med denne fordømmelse af ham: "... han er da efter sund Fornufts Brug ikke værdig at forestaa Lærerembedet, ja han burde forvises Menneskesamfundet; men for at han ikke ret længe skal kunne udøve sin nedrige Handlinger paa uskyldige Børn, så bede jeg underdanigst at han fra Mikkelsdag d. Aa. maatte forbydes at holde Skoleundervisning." Underskrevet i Tange af Gregers Peder Brorsen.

I juli måned sendte Gregers Brorsen en regning

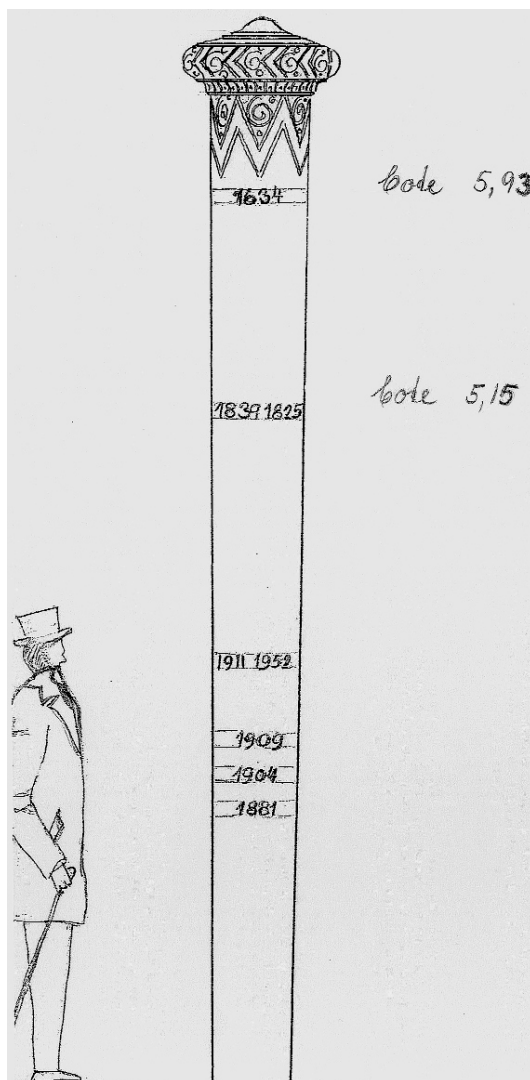

Fig. 4. Markeringen af vandstanden i 1825 på stormflodssøjlen på Skibbroen. Tegning: Fremstillet efter Axel Hansens tegning. Ribe Byhistoriske Arkiv. A 605.

Flood column at Skibbroen. Indication of water level 1825.

på de udgifter, han havde haft i forbindelse med sin datters invaliditet, herunder køb af et snørliv, 4 krukker smørelse, "flygtigt" kamfer etc.

Ifølge den foreliggende kvittering blev udgifterne hertil godtgjort af lærer Niels Laursen den 29. september 1827. Samme dag, altså Mikkelsdag, tiltrådte en ny lærer ved navn H. Larsen.

Desværre er det ikke muligt i dokumenterne at følge Karens videre skæbne, men hun ses i skole-

Fig.5. Skolehuset øst for Tangedgård. Huset har tjent som både bagehus og skolestue. Ejeren har planer om at genopføre huset i dets oprindelige skikkelse. Foto: Tilhører Johs. Schützsack, Tange.

School house east of Tangedgård. The house served as bakery and school.

protokollerne at have haft mange skoleforsømmelser i de følgende år.

I en tid uden socialt sikkerhedsnet og med ringe mulighed for at tegne personlige og ejendoms-mæssige forsikringer risikerede mange familier at havne i den dybeste armod, når sygdom eller andre ulykker ramte dem. Derfor Gregers Brorsens bøn-skrift i avisen og derfor den stærke appel til skole-myndighederne om, at retfærdighed måtte ske fyldest og erstatning ydes.

Spejdere i huset

Det var Det Danske Spejderkorps drengetrop, 1. Ribe Trop, der i 1926 købte huset af Dortha Frandsen. Initiativtageren hertil var adjunkt K. K. Krebs fra Ribe Katedralskole, der siden 1920 havde været en meget energisk tropsfører.

Den initiativrige adjunkt Krebs fik allerede i 1930 huset åbnet som et ungdomsherberg – det første vandrerhjem i Ribe – og indrykkede samme år en annonce i Kristeligt Dagblad, hvor der blandt andet stod at læse: “Adgang til Hytten har al vandrende Ungdom, og det koster 35 Øre for hver Person.” Indtil 1933 var det dog kun den mandlige del af ungdommen, der kunne overnatte i hytten. Mange sovebekvemmeligheder kunne huset ikke byde på, idet man blot rådede over 15 madrasser og 10 tæpper. Måske blev det i længden for primi-

tivt, ifølge Værtsbladet lukkedes herberget i 1936 for at blive genåbnet 1938 i Gråbrødregade 332, i dag nr. 7.

Spejderarbejdet blev startet i Ribe i 1916 af gymnasieeleverne J. C. H. Agerbæk og Johannes Hviid. Sidstnævnte kendte en seminarist, der gerne ville være tropsfører. Om stiftelsen af trop-pen fortæller J. C. H. Agerbæk i jubilæumsskriftet 1916-1966: “Jeg skriver “seminaristen”, fordi seminaristerne dengang af os gymnasister, jeg var lige blevet gymnasist, regnedes for halvstudererede røvere, som vi ikke rigtigt regnede med som mennesker. Seminaristen viste sig at være H. B. Dixen. Han reviderede fuldstændig mit syn på seminarister. Dixen var begejstret for sagen, de andre ligeledes, og troppe blev stiftet.”

Som mange andre troppe i landet var Ribe Trop en typisk katedralskoletrop. I medlemsfortegnelsen fra de første år ses, at alle spejderne på nær en enkelt var elever på katedralskolen. Mange af disse kom fra andre egne af landet og var i kost og logi hos Ribes borgere, mens de frekventerede gymnasiet. Flere af skolens lærere deltog desuden i tropsarbejdet. I vor tid ville vi vel betegne lærernes engagement i spejderarbejdet som en vigtig social-pædagogisk foranstaltning, måske med en undertone af noget politisk ideologisk i årene lige efter 1. verdenskrig. Men under alle omstændighe-

der har det været vigtigt især for de udenbys elever at have nogle aktiviteter at udfylde fritiden med.

I 1928 fik spejderne grunden, der tilhørte Tangegaard, foræret af Guttorm Sørensen's enke, Ingeborg Sørensen, Tangegaard. Som skødemodtagere står anført lektor T. Nørregaard, læge P. Agerbæk, læge Niels Svith, købmand Jens Andersen og adjunkt K. Krebs.

Samme år som drengespejderne købte hytten, blev Ribes pigespejdertrop stiftet på initiativ af to piger, der ligeledes var elever på Ribe Katedralskole, nemlig Nina Fogh Nielsen, Ringkøbing og Ebba Grue, Vejen. De henvendte sig samme år til Bodil Agerbæk fra Ribe, og dermed startede pigespejderarbejdet. Troppen fik fra starten et tæt samarbejde med drengespejderne. I 1973 blev de to afdelinger formelt slået sammen, og i 1984 skete dette også på det praktiske plan. Den officielle indvielse af hytten fandt først sted den 12. juni 1927. Til lejligheden blev der skrevet en sang, hvor første vers lød:

Fra lyngklædte "Bjerge" i Tange, man har
En Udsigt saa vid over Vænge,
Hvor Aaen den løber saa spejlblank og klar
imellem de dugvaade Enge.
Derude Spejdere vil rejse Lejr
Og samle Kræfter til den næste Sejr.

Spejderhytten ligger både smukt og ideelt med jord og træer på alle fire sider og med Tange Bakker og Tange Plantage i umiddelbar nærhed. Mod øst var der tidligere mellem hytten og lande-

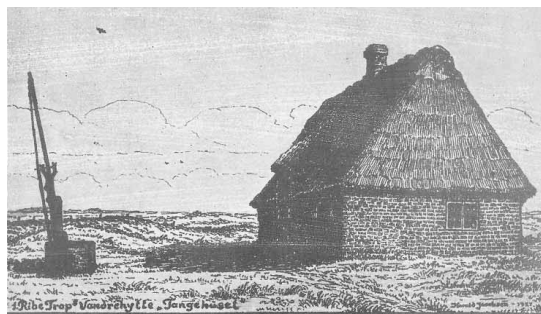

Fig. 6. I 1927, hvor hytten blev indviet, fremstillede arkitekt Harald Jacobsen ovenstående tegning. Tegning: Tilhører Jette Falby Lauridsen, Ribe.

The text under the drawing says, Ribe Troop's hiking cottage, "Tangehuset" Harald Jacobsen 1927.

vejen en sandgrav, som tilhørte lodsejerne i fællesskab. Hele området blev fredet i 1943, og spejderne blev derfor underkastet fredningsnævnets kendelser ved om- eller tilbygning.

Huset forandres

Selv om "Det særlige Bygningssyn" i 1977 overvejede at indstille huset til fredning, nåede sagen aldrig videre, og det optræder derfor ikke på Kulturarvsstyrelsens fredningslister, selv om det med sit stråtag og sin konstruktion med bindingsværk måske kunne have en bevaringsmæssig interesse. Det er en typisk vestjysk bygningskonstruktion. I disse træfattige egne måtte man spare på tømmeret, hvilket husets murværk bærer præg af, idet der kun er indsat enkelte træstolper i murene mod øst og nord.

Der har ikke været bygningstømmer at opdrive i miles omkreds, idet hele området bestod af lynghede samt en smal engstrækning langs Nipså. Brændte sten derimod kunne fremstilles ved lergravene i Lustrup og Damhus. Disse sten blev ofte slædet over til Tange om vinteren, når Nipså var frosset til. Det skete dog også ofte, at man benyttede sten fra nedrevne bygninger i Ribe. Spejderne har i flere omgange restaureret hytten. I 1932 blev det lerstampede gulv udskiftet og huset desuden forsynet med et nyt stråtag. Da stråene fra det gamle tag skulle afbrændes, bredte ilden sig uheldigvis i området, men ifølge spejderbladet var den allerede tre dage senere slukket igen!

Husets vippebrønd ophørte med at fungere omkring 1930. Vandet havde en dårlig kvalitet, og brønden blev fyldt op med bygningsrester. Hermed forsvandt en yndet indvielsesceremoni blandt spejderne, idet man ved særlige lejligheder havde brugt at hejse de personer, der skulle "døbes", et vist antal gange op og ned, for at de kunne dyppe tærne i brøndens vand.

I krigens år var spejderne forment adgang til hytten, idet tyskerne anvendte området til øvelsестerræn. Man kan endnu i terrænet konstatere spor af disse aktiviteter. Ca. 150 meter vest for hytten ses således en nu ret tilgroet udgravning, der sandsynligvis har tjent som skjul for en panserværnskanon, ligesom der øst for huset i Tange Bakker tydeligt ses flere panserværnsstillinger i terrænet. Sporene efter de mange skyttegrave i

Fig. 7. I 1932 fik huset nyt stråtag. I mange år markeredes brøndstedet med en sort kasse, ligesom dele af vippearmen og brøndvejen stod tilbage på stedet. Foto: Tage Jacobsen, Ribe.

In 1932 the cottage got a new thatched roof. For many years the well was marked with a black box, also parts of the well-sweep with its fork remained.

området er derimod ret udviskede og efterhånden vanskelige at stedfæste. Da besættelsesmagten forbød større aktiviteter, blev spejderarbejdet tvunget på lavt blus og både turneringerne og lejrene sjældne og små. I slutningen af krigen indså værnemagten dog det nyttesløse i at øve sig, og hytten kom da i flere tilfælde til at tjene som et kortvarigt skjulested for polske, russiske og tyske desertører.

Erik Olsen, der var elev på Ribe Katedralskole under krigen, deltog i modstandsarbejdet. På et tidspunkt blev to af hans modstandskammerater arresteret af Gestapo. Herom skriver han i sine erindringer⁵: “Vi samledes om aftenen på loftet over apoteket. Her drøftede vi situationen. Vi blev enige om, at vi ville køre ud af byen og overnatte i spejderhytten i Tange Bakker, øst for Ribe. Vi cyklede derud 2 og 2. Da vi kom til hytten, brød vi ind. Jeg smadrede en rude, åbnede haspen og kravlede derefter ind gennem vinduet og åbnede døren. Jeg blev forskrækket, for da vi trængte ind i hytten, kom der en stemme, der talte tysk. Han fortalte ret hurtigt, at han var deserteret fra Værnemagten, at han var polak. Jeg troede ikke rigtigt på ham, så jeg anbragte mig sådan, at jeg lå foran døren og vinduet, således at han ikke kunne kom-

me ud og alarmere nogen fra Værnemagten. Der skete ikke mere den nat. Næste morgen gik vi i skole.”

Hytten forfaldt stærkt i denne periode, og da det efter krigen kneb med både materialer og penge, kom man ikke i gang med en gennemgribende renovering før i begyndelsen af 60'erne. Et særligt problem udgjorde de talrige hærværk, der blev udøvet på hytten, så den på et tidspunkt var nærmest ubeboelig. I 1963 blev den genindviet, efter at tagkonstruktionen og vinduerne var blevet udskiftet, gulve lagt, en ny pumpe isat og el indlagt. Den efterhånden betrængte tropskasse fik en hjælpende økonomisk håndsrækning, da læge Palle Svith m.fl. i 1964 stiftede støtteforeningen, “Tangehytteforeningen”, hvis formål var at medvirke til bevarelsen af hytten.

I august 1965 tilbød Palle Svith den boligsøgende adjunkt Torkild Funder, som var pædagogikum-kandidat på Katedralskolen, at han kunne flytte ind i spejderhytten. Selv om stedet lå langt fra skolen og byen, skete det dog ofte, at stilheden og ensomheden derude blev brudt af unge gymnasieelever, når han inviterede dem til folkemusik- og litteraturaftner. Men da mørket ind under jul blev tættere, og vandet i pumpen frøs til is, valgte Torkild Funder at forlade stedet til fordel for et mere bekvemt opholdssted i byen.

Mange frivillige har gennem årene ydet en stor arbejdsindsats for at bevare og forbedre huset således muremester Aksel Lauridsen, der blandt mange andre arbejder har lagt den to meter brede, halvmåneformede belægning ud for den nordre

Fig. 8. En af de tyske panserværnsstillinger i Tange Bakker. Foto: Uwe Dall, Ribe.

Traces of a German anti-tank position in Tange Bakker.

fig. 9. Billedet til venstre er taget umiddelbart før, huset fik lagt nyt stråtag på i 1987/88. I østgavlen ses stalddøren, over hvilken var anbragt et fanggitter, som i tilfælde af ildebrand skulle hindre taget i at styrte ned foran døren og derved spærre udgangen⁶. Ved udskiftningen af taget fjernede man dette gitter; tilsvarende skete med gitteret over døren på sydsiden. Arkensgabene på øst og nordsiden blev erstattet af kviste, ligesom valmen på vestgavlen fik påsat en kvist. For at få plads til disse ret store kviste blev taget udvidet. I forening med det store udhæng kom taget derved i høj grad til at dominere bygningen. Da man ville udnytte loftsrummet, var det nødvendigt at indsætte to stolper i østgavlen til at bære loftet. Indgreb, som af mange er blevet karakteriseret som ret hårdhændede. Vestgavlen er helt uden bindingsværk. Her understøtter indvendige bjælker og skillemure loftet. Fotos: Tilhører Flemming Hausted, Esbjerg.

The Picture to the left is taken just before the house got a new thatched roof 1987/88. On the gable to the east you can see the stable-door, above which was put up a kind of grating – “fanggitter”- to prevent the roof from falling down in front of the door, blocking the way out, in case of fire. When laying the new roof this grating was taken away as well as the one over the door to the south. “Arkensgabene” to the east and north were replaced with dormer windows and one was also placed at the west gable. To include these big dormer windows, the roof had to be enlarged. This, combined with its overhang, made the roof a dominant part of the building. When they wanted to make full use also of the attic, it was necessary to put up two supporting pillars in the eastern gable to carry the roof. These changes have been characterized as damaging to the original building by many people. The western gable has no half-timber work. Here, supporting pillars and partition-walls carry the roof.

indgang. I midten af halvcirklen er der anbragt kopsten, mens halvcirkelens rand består af brosten. I 1987/88 udskiftedes stråtaget atter, og i den forbindelse blev der opsat reoler og skuffer i loftets skunker, således at det frie loftsareal kunne benyttes til arbejds- og soverum. Fredningsnævnet gav i 1990 tilladelse til at opføre det redskabsrum, som ligger sydvest for huset mellem træerne ud mod skovbrynet. Senere blev der ved bålpladsen opført to såkaldte shelters.

Byens rekreative rum

Efter at Lindet Statsskovdistrikt pr. 1. jan. 2002 overtog drift og vedligeholdelse af Tange Plantage og Tange Bakker, blev der anlagt en skovlegeplads umiddelbart vest for spejdernes lejrlads. I forbindelse med overtagelsen traf statsskovdistriktet en aftale med spejderne om offentlig adgang til deres shelters og bålplads.

Legepladsen besøges i dag flittigt af byens bør-

neinstitutioner, der ofte holder til derude i længere perioder for at opleve naturen på nært hold. Adgangen til Tange Bakker blev gjort mere brugervenlig ved etablering af et større antal låger ind til området. Et net af stier i plantagen indbyder ligeledes til gå- og løbeture samt luftning af hunde. I den nordvestlige del af Tange Plantage opførte “Ripen Live Rollespil” i 2002 et træhus til deres udstyr og dragter. Bygningen ligger uden for den egentlige plantage, hvor området ikke er omfattet af fredningsbestemmelser. I visse weekender befolker unge mennesker fra hele landet plantageområdet. Udklædt som ædle riddere, skønne møer eller ækle uhyrer gennemspiller de i en række scenarier den evige kamp mellem det gode og det onde. Fra at være et fristed og grosted for spejderne har Tange området således udviklet sig til at blive et stort rekreativt rum med plads til mennesker i alle aldersgrupper med forskellige behov og interesser.

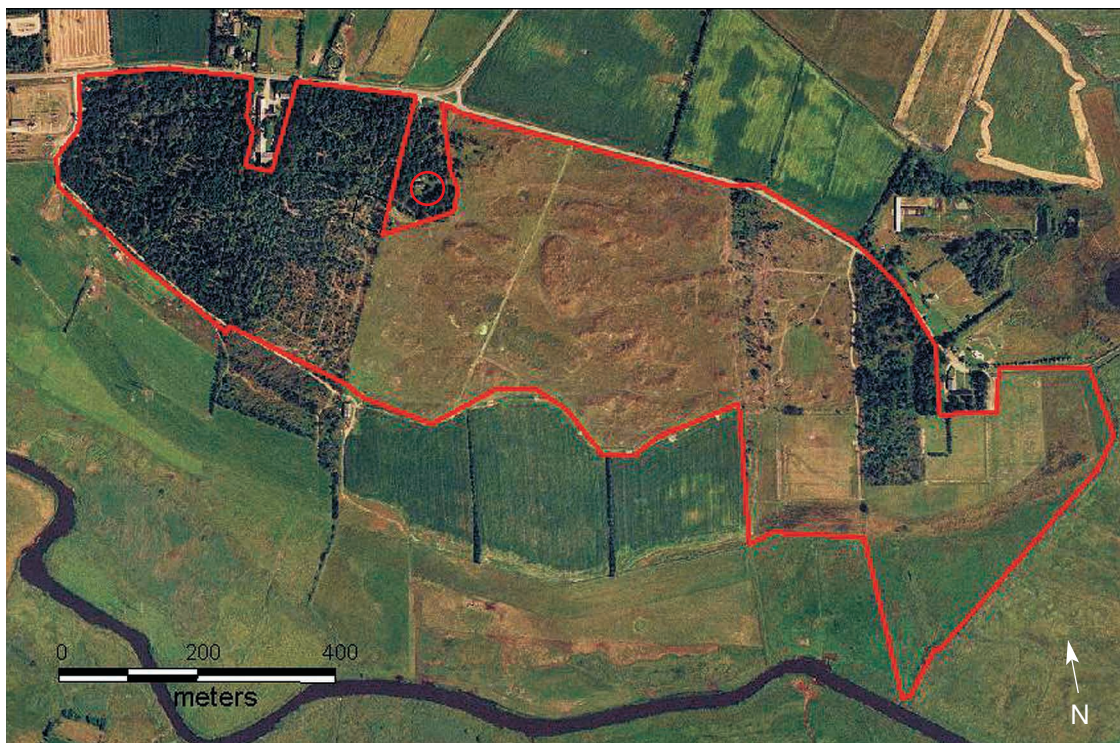

Fig. 10. Tangeområdet med plantagen mod vest og bakkerne i midten af billedet. Den røde streg markerer Skov- og Naturstyrelsens område. Spejderhytten er markeret med en rød cirkel.

Aerial view of the protected area with Tange Bakker toward the east and the plantation towards the west. At the eastern fringe of the plantation we find the scouts' area. The hut is marked with a red circle.

Slutord

Det gamle hus i skoven, som blev væltet og splittet ad af stormen, vandet og isen for næsten 200 år siden, men stykke for stykke samlet sammen igen og genrejst på klitten af sin ejer, har således gennem tiderne dannet rammen om mange menneskers liv: En fattig husmandsfamilie med fem børn, hvoriblandt en invalid pige, senere en enlig, ugift kvinde, så friske og livlige, unge spejdere og vandrere, og endelig besættelsesmagts tropper samt soldater, der var deserteret fra enten tysk fangenskab eller krigstjeneste, ligesom lokale modstandsfolk med relation til Katedralskolen benyttede huset som møde- og skjulested. Gennem en ung adjunkt blev denne forbindelse til Ribe Katedralskole for en kort stund genetableret, da han fik bolig derude.

Spejderne vendte dog stærkt tilbage. De tog atter huset til sig og istandsatte det, så det i dag står klar til at rumme mennesker også de næste

Fig. 11. Tangeområdet, et åndehul for byens borgere og mange andre. Her sidder en rollespilsdeltager klar til kampleg. Foto: Uwe Dall, Ribe.

Tange area is recreational oasis for the citizens of Ribe.

hundrede år. Ribe Trop og dens støtteforening lever således i bedste velgående, og troppen kan i dag mønstre ca. 40 spejdere og 10 ledere.

Noter

1. Interview med Ellen Andersen, Sønderports-gade 33. Ribe.
2. Betegnelserne på vippebrøndens enkeltdele stammer fra Frilandsmuseet i Brede ved arkitekt Niels Erik Jensen.
3. Hendes beretning findes i Ripenser-Bladet. Maj 1929 i artiklen "Ribe Spejdernes Vandrehytte". Der er ikke angivet nogen forfatter.
4. Ved Dansk Normal Nul forstås den middelvandstand, der gennem en årrække er målt i Århus Havn og fikseret i et punkt under Århus Domkirke.
5. Duplikat. Privateje. Olsen, Erik: Erindringer fra besættelsen. Viborg 2003.
6. Disse fanggitre kunne andre steder være meget kunstfærdigt udformede. Arkitekt Steffen Søndergaard, Askov, karakteriserer spejderhyttens fanggitter som "den ubetinget ynkeligste udgave af arten, jeg nogen sinde har set."

Litteratur

Juhl, Mogens: Stormflodsminder i Ribe. *By, marsk og geest* 12, 2000, s. 72-83.
Ripenser-Bladet. Maj 1929. Heri: Ribe-spejdernes Vandrehytte.
Søndergaard, Steffen M.: *Rudolphs Minde i Sønderho*. Historie og restaurering. 1996.

Andre kilder

Jubilæumshæfte. 1. Ribe Trop. 27. marts. 1916-1966.
Landsarkivet for Nørrejylland. LK 799. Lustrup-Tved-Tange landkommuner:
500/1 1815-1910 Forhandlingsprotokol for Skolekomm. 1 bd.
502/1 1815-1860 Skolekommissionens Korrespondance 1 pk.
Lauridsen, Jette Falby: Diverse dokumenter, dagbøger, udklip fra spejdernes arkivsamlings.
Olsen, Erik: Erindringer fra besættelsen. Upubl. 2003.
Ribe Stifts-Tidende. 1825.
Værtsbladet. 1963

Samt med tak til

Ellen Andersen, Ribe.
Torkil Funder, Ribe.
Flemming Hausted, Esbjerg
Verner Hausted, Tange.
Tage Jakobsen, Ribe.
Jette Falby Lauridsen, Ribe.
Søren Mulvad, Varming, Ribe.
Sven Pedersen, Ribe
Niels Pinborg, Ribe.
Gudrun Rishede, Ribe.
Rod Sinclair, Ribe.
Johannes Schützsack, Tange.

Summary

The Scout Hut in Tange – an old house, its story and people

The Scout Hut in the Tange Hills east of Ribe has a long and eventful history. In 1825 the house was destroyed by flooding, but the wreckage was painstakingly assembled and the building reconstructed on its present site, on higher ground, safe from future floods. Today, the hut looks better than ever and houses enthusiastic scouting activities.

The original owner was a poor smallholder and farm labourer who escaped the waters with his wife and five children that February night. One of his grandchildren, Dorthea Frandsen, was born in the house in 1855, and lived almost her whole life in this desolate spot alone but for some farm animals. After she sold the house to the Scouts in 1926, it was adapted to its new purpose and carefully maintained over the years.

During the Second World War, the Germans occupied the area and forbade the Scouts to use the premises, which fell into disrepair. Intense efforts were necessary in the years after the war to raise the large sums of money needed to restore the house to its former state.

Today, scouting is just one of the spare time activities on offer to local children and young people in the beautiful nature reserve of the Tange Woods and Tange Hills.

Uwe Dall, mag.art.
Vedelsvej 8
6760 Ribe
uwe.dall@mail.tele.dk